

kezelésére „választasson 40 egyénből álló kültanács oly formán, hogy tekintetbe vétetne a vallási és a polgári sors”. A megválasztottak családnevei hűen és arányosan tükrözik Bonyhád nyelvi-vallási-foglalkozási sokszínűségét.

1848 nyár elején Tolna vármegye Forradalmi Bizottmánya Bonyhádra kihelyezett ülésén már készült a magyar függetlenséget fenyegető támadásokra. A nemzetőrség toborzásában Borbély Józsefnek Erhardt Frigyes szabó céhmester és Potzner János bíró segített. A Völgység németek lakta falvaiból július folyamán csaknem 400 – Bonyhádról 75 – honvéd indult a Dráva vidékén betörésre készülő horvátok ellen. Jellasic szeptemberi támadása után újabb 85 bonyhádi népfelkelő csatlakozott a Perczel Gyula vezette járási csapathoz. A völgységiek október 5-én jelentkeztek a tolnai nemzetőrök parancsnokánál, Csapó Vilmosnál. Másnap megfutamították Roth császári tábornok seregét, lelkesedésüket fényes győzelem koronázta. Egy sváb népdal a majosiak jelenlétét is megörökítette: „*Als die Kroaten bei Uzra war'n, Da war'n die Mayeser a' dabe'*” (Amikor a horvátok Ozoránál jártak, akkor a majosiak is ott voltak). Az orzai győzelemről az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke, Kossuth Lajos is elismerően nyilatkozott: „*A tolnai németek egységesen őrt álltak magyar testvéreikkel*”.

A szabadságharc tizenegy hónapig tartó hadieseményei elkerülték a Völgységet, de a járás a honvédők tábortát újabb önkéntesekkel erősítette (1849 telén Bonyhádról 55, tavasszal a falvakból 220 fő). A honvéd hadseregben többen tisztí beosztásban szolgáltak. Főhadnagyi rangot ért el a kismányoki születésű Hittig Péter, százados (kapitány) lett a kisdorogi Döry István, a mórággyi Forster Péter, a bonyhádi Perczel Ferenc, Perczel László, Perczel Oszkár, Perczel Pál és a teveli Zsoldos János. Őrnaggyá léptették elő a bonyhádi Perczel Antalt és ifjabb Perczel Sándort. Ezredessé nevezték ki Perczel Miklóst, az aradi várparancsokot, 1848 őszén vezénylő tábornokká és hadseregpáncsnokká Perczel Mórt.

A 48-as forradalom vezetői és nemzetőrei ma is a bátorság, a helytállás és a hazaszeretet példaképei.

*Lelked – ez a fényes szikra
Fölöttünk ég, el nem tűnve,
S világot gyújt a szívünkbe,
Ha egünk elkomorul.* (Lampérth Géza)

Kolta László

Források és szakirodalom: Borbély József: Napló 1843–1858 (Evangélikus Lelkészi Hivatal, Bonyhád); Dobos Gyula: „Emelt fővel” – Élet- és pályakép Perczel Miklósról (In: Tolna Megyei Levéltári Füzetek 3., Szekszárd, 1992); Horváth Árpád: A Tolna megyei szabadságharcosok nyomában (In: Tanulmányok Tolna megye történetéből I., Szekszárd, 1968); Knübel Wilhelm: Geschichte Bonyhads von der Urzeit bis 1945 (München, 1972); Kolta László: Perczel Mór élete és munkássága (Bonyhád, 1963); Perczel Miklós: Naplóm az emigrációból I–II. (Budapest, 1977, 1979); Perczel Mór: Közlemények Perczel Mór tábornok emlékirataiból (Bonyhád, 1883); Vörös László: Bonyhád (Pécs, 1942).

Kisvárdára 1848–1849-ben

Kisvárdára 1848. március 20-án este érkezett meg a változások híre, ami nem a pesti forradalom győzelméről tudósított, hanem a március 14–15-iki pozsonyi történésekről. Somogyi Rezső, a település későbbi utolsó 48-as honvéde – aki akkor éppen tanulmányait végezte a Duna-parti városban – a szüleihez írott levelében számolt be arról, hogy a bécsi forradalom hatására az országgyűlés felsőtáblája elfogadta Kossuth javaslatát (közteherviselés, jobbágyfelszabadítás, felelős kormány stb.).

A Casinó-Egylet portása vitte a levelet Somogyi apjához, majd a frissen érkezett hírlapokat, újságokat a Casinóba. Oly sietve ment az öreg Sorger Zélig, hogy kimerülten bukott be az első terembe, fel sem állt, úgy közölte a jelenlévőkkel, hogy olvassák hamar az általa hozott lapokat, mert „*Riidike megirta Pozsonyból, hogy a magyar nemzet szabadsága elérkezett!*”

Március 25-én a szabolcsi Közbátorsági Bizottmány ülést tartott, ezen felolvasták Batthyány Lajos miniszterelnök levelét, amely felszólított a nemzetörség megszervezésére. A kisvárdai járás három szakaszának parancsnoka Czóbel Imre huszár főhadnagy lett. Március végén Pestről, Rottenbiller Lipót főpolgármestertől aláírási ív érkezett a Casinóba, melyen a március 15-iki események megörökítéséül felállítandó emlékoszlopra gyűjtöttek adományokat. Kisvárdán a Casinó bál bevételét ajánlották fel a nemes célra, 33 forint 12 krajcárt, majd júliusban ezt 40 forintra egészítették ki.

Ez idő tájt más célra is gyűjtöttek a városban. A főtérre már régóta terveztek egy toronyórát a katolikus templomra. A márciusig összegyűlt pénz, 554 forint – bár tekintélyes summa volt – nem bizonyult elegendőnek. A forradalmi események hatására a város hirdetményt adott ki: minden rendű és rangú polgár járuljon hozzá az óra felállításához. A vallási és társadalmi szempontból egyaránt megosztott lakosság saját ügyének érezte az óra sorsát, mert júliusban Farkas István pénztáros már azt jegyezte fel, hogy a befolyt összeg elegendő.

Április 2-án megkezdődött a toborzás Szabolcsban. Négy nap múlva Kisvárdán a „Városi köztanácskozás és Közcsendességi Bizottmány” ülésén a rend biztosítására határozatot hoztak. Beosztották az utcákat, két-két fegyveres őr vigyázta a nagyobb utcákon a rendet. A városházánál nyolc ember váltotta egymást óránként. Az őrséget két fő felügyelő ellenőrizte. Ezek az önkéntes őrök tekinthetők az első nemzetőröknek, ami azt jelenti, hogy Kisvárdán már az április 11-én elfogadott nemzetörségről szóló tc. előtt létrejött a szervezet.

Az Életképek című folyóirat is felemlítette ezt az eseményt az 1848. december 10-i számában: „...Harcfiai köztök több úri család ivadék, s a helybeli Hat Káplány, -népességéhez képest más községek felett állottak ki...És még is...gyalázat, hogy e városka melybe már Áprilisban rendes nemzetörségi század alakult, egy főbb tisztnek megjelenésével megnem tiszteltetett, s e miatt a kitanultak harcizsokra szállván, a hon maradtak pedig felsőbb buzdítás hiányában meghűlvén, altisztjei leköszöntek, és nemzetörsége feloszlott.”

A helybeli közbirtokosság a nemzetörség felszerelésére felajánlott néhány száz forintot, azonban „minden felsőbb irány és részvét hiányában, puskaport semmi áron és úton nem szerezhetően, legszebb tervét megsemmisültnek látni kénytelenített.”

Május elején összeírták a járásban besorolhatók adatait. Kisvárdai lakossága ekkor 3163 fő volt, közülük 120 jelentkezett önkéntesnek, tehát ők más helységeken is vállalták a közbiztonság felügyeletét. Ez a létszám azért sok, mivel az összeírók felvették az 1/4 - 3/8-ad telekkel rendelkezőket is, holott ezt a törvény tiltotta.

1848. május 7-én levelet küldtek Kisvárdáról a megyei bizottmánynak. Sérelmezték, hogy a várdai követek nem rendelkeznek szervezeti és választási készséggel a bizottmányban. Hivatkoztak a XVI. tc.-re, mely szerint a megyei igazgatást ellátó ideiglenes megyebizottmányba nem csak a nemeseket kell bevenni. Kérték, hogy a lakosság számával arányosan küldhessenek képviselőket, mert: „Vidékünkön alig 700 lakossal ellátott helyek két képviselővel bírnak, s mi 3000 számon felül lévén- aránylagi használatából a képviselőségnek kirekesztettünk.” A megye a kérést elutasította.

Május végén megkezdődött az összeírt nemzetőrök kiképzése. Kisvárdára Molnár István tizedest és Földvári Pál őrzetöt rendeltek a Nagyváradon állomásozó Mihály orosz nagyherceg nevét viselő 37. gyalogezred 3. zászlóaljából. Ez az az időszak, amikor kezdetét veszi a honvédség toborzása is. A településen 11 kisvárdait írtak be honvéddnek, itt már nincs cenzus, a szolgálatért fizettek. Július 11-én az országgyűlés Kossuth javaslatára 200 ezer fős haderő felállítása mellett dönt, megkezdődik az újoncozás. A járásban 440 embert kellett kiállítani, ebből Kisvárdára 38 fő jutott, s ha késlekedve is, de sikerült őket besorozni.

A Casinó-Egylet termében alakult meg az ún. verespántlikás szabadcsapat egy része, amely a Szabolcs, Szatmár és Bereg megyei csapatok részeként november 25-én Désnél vereséget szenvedett Katona Miklós őrnagy vezetése alatt.

Ugyancsak a Casinóban szerveződött meg azon csapat kisvárdai egysége, mely szeptember 10-én Kállóban esküdött fel, s amelyből Patay István őrnagy, később ezredes vezénylete alatt alakított ki a híres 48-as számú szabolcsi zászlóalj.

Az egyenlőség eszméjének terjedését jelzi, hogy amikor bíróválasztásra került sor, a kisvárdai zsidóság, melynek száma az 1848-as zsidóösszeírás szerint 723 fő volt, először szavazhatott.

1849. április 24-én újabb 50 000 újonc kiállítását határozta el az országgyűlés. Kisvárdának 13 fővel kellett hozzájárulnia ehhez a létszámhoz. Bár ez az időszak a szabadságharc tetőpontja, a baljós jelek már szaporodtak. Sok volt a szökés, a gazdagabbak a szegényebbeket vitették el maguk helyett katonának. Országos gondok is megoldásra vártak. Az orosz intervenció végül is megroppantotta az addigra már kimerült és megosztott országot. A szabadságharc elbukott.

Kisvárdai városának fejlődése azonban nem rekedt meg a század derekán. Igazi fejlődése – összhangban az ország dualizmuskori virágzásával – a XIX. század második felében kezdődött. A 48-as hősök nem haltak hiába.

Néző István

Vécsey Károly honvédtábornok¹

Negyvenhárom esztendőn át éltem szüleimnél, a feledi Öregházban, az egykori Vécsey-kúriában. Győri Dezső az Öregház történelmi jelentőségét örökítette meg egyik költeményében. Az Öregház egykori gazdájának történelmi tudatot sugalló szellemi világa értette meg velem, oldalági felmenő ősömnek, Vécsey Károly tábornoknak (1807–1849) a magyar szabadságharc hőségének, aradi vértanúságát. A rám maradt szellemi hagyaték arról vall, hogy egykor, ebben a kastélyban, a múlt század elején, majd azt követően is a haladás, a szellemi szabadság, a nép megbecsülése volt az a vezérszeme, ami urait nemcsak bátor kiállításra készítette, de többen közülük az életüket is áldozták ezekért az eszmékért.

A becsület és bátorság azonos fogalmak voltak, s a vagyoni érdekek nem jelentettek visszahúzó erőt, amit az is bizonyít, hogy a XX. század elején az Öregház gazdájának már nem volt feudumja, a birtok szekularizálódott, csak az Öregház maradt meg erős várként a családnak. A rám testáldott könyvtár példányai beszédes bizonyítékai annak, hogy az Öregház lakóinak milyen írásművek voltak lelki táplálékai. Az 1848-ban kiadott, Emich Gusztáv betűvel nyomtatott, Petőfi Sándor összes költeményei, Kossuth kézzel másolt iratai, Tompa versei közkézen forogtak itt.

E szellemi világba került a XIX. század elején Vécsey Károly császári és királyi tiszti iskolás növendék, aki 1826–1848 közötti években feltehetően többször egymásután itt töltötte nyári szabadságát.

A ház ura akkor Vécsey József volt. Felesége Csernyus Magda, akinek bátyját, Csernyus Menyhértet, 1849. október 6-án Haynau kivégeztette a pesti Újépületben. Itthon gazdálkodott a ház urának legkisebb fia, Vécsey Eduárd József is, aki 1848 őszén Svehátnál halt hősi halált.

¹ A Magyar Nemzeti Múzeum és a Honismereti Szövetség (elődje) által kiírt 1983. évi pályázatra készült kézirat szerkesztett változata. (Szerk.)